

Stručné představení obsahu a charakteru disertační práce

Název disertace: ***Filosofie výchovy a hermeneutika chórismu***
Autor: *Zbyněk Zicha*
Vedoucí práce: *prof. PhDr. Ilona Semrádová, CSc.*
Studijní program: *filozofie*
Studijní obor: *filozofie*
Rok odevzdání: *2015*
Katedra: *Katedra občanské výchovy a filosofie,*
Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Obsah

1	Úvod	2
2	Uvedení do problému	2
2.1	K vlastnímu úvodu	2
2.2	Okolnosti práce	3
2.2.1	Širší úvod práce – myslitelské zdůvodnění	3
2.2.2	Pojmenování problematiky a formulace problému.....	4
3	Obsahová struktura práce	5
4	Horizont filosofie výchovy	6
5	Hermeneutika chórismu v horizontu filosofie výchovy	6
5.1.1	Povaha hermeneutiky chórismu.....	8
5.1.2	Chórismos, sófronein a svoboda.....	10
6	Závěr.....	14

1 Úvod

Tento text, přikládáný jako příloha k disertační práci *Filosofie výchovy a hermeneutika výchovy*, stručně tuto práci představuji tím, že uvádí do vlastní problematiky práce, tedy do *tázání po smyslu filosofie výchovy* a do *tázání po souvztahu filosofie výchovy a myšlení chórismu*.

Tento text ovšem není samostatný počín a představuje především uspořádané a mírně upravené výtahy z disertace, případně též komentáře. Vzhledem k doprovodnému charakteru tohoto textu neuvádím u citovaných pasáží bibliografické údaje a neinformuji o textových změnách, jež případně obsahují. Struktura tohoto představení disertace také doslovně neopisuje strukturu samotné práce, nicméně předpokládám, že v případě zájmu o originální znění textu nebude pro čtenáře obzvláště obtížné dohledat text v jeho původním umístění. Při výběru jednotlivých pasáží jsem měl na mysli, aby jejich přenesením do znění této doprovodné podoby vznikl podobný obraz tematiky, který zprostředkovává samotný text disertace, a aby nebyla proměněna základní myslitelská intence předkládaného disertačního projektu.

2 Uvedení do problému

2.1 K vlastnímu úvodu

Kým člověk je, nevíme a téměř se netážeme. To samo je určitý ‚plod‘ soudobého *vzdělávání*, přičemž *po ovoci poznáme strom*.¹ Je totiž možné, že se netážeme proto, že jsme se vlastně odnaučili tázat, že jsme zapomněli nejen na to, jak *vydržet na stanovišti nerozhodnuté otázky*, ale též na to, že je *vůbec* možné se do otázky bytostně postavit. Jak se tedy nyní máme *zachovat*, když čelíme možnosti, že člověk doopravdy netáže po své vlastní existenci?

V následující práci tedy chceme ukázat, že na *výchově, vzdělání a myšlení* ‚záleží‘. Tato práce nese název *Filosofie výchovy a hermeneutika chórismu*. Jedná však cele o práci věnovanou filosofii výchovy, jež má být promyšlena s ohledem na myšlení chórismu. Hermeneutika chórismu tak zde zaznívá jako akcentované hledisko myšlení, jež se do následující práce natolik prosadilo, že se dostalo do názvu. Ačkoli by tedy mohl název této práce znít *Filosofie výchovy nahlížená z perspektivy promýšlení z chórismu*, rozhodl se autor pro název sice věcně méně náležitý, ovšem zato jasnější a přehlednější a více zdůrazňující posun myšlení k hermeneutice chórismu, jenž autor během svého doktorského studia prodělal.

Shrňme tedy: Následující disertace se chce zabývat filosofií výchovy z hermeneutické perspektivy promýšlení chórismu jako zdroje inspirace pro filosofii výchovy. Smyslem této práce je hledat a naznačovat cesty k tomu, aby mohla být *výchova a myšlení* souvztažně rozpoznávány jako příležitosti pro jejich

¹ Parafráze novozákonního textu. Viz Matouš 7, 15-20. (*Nový Zákon: český ekumenický překlad*. 2. vyd. (nově opr. překlad). Praha: Česká biblická společnost, 2004, 265 s. ISBN 80-85810-35-2.)

uskutečňování jakožto uskutečňování *dějinných událostí (bytí)*. Cílem práce je tázat se po filosofii výchovy tak, aby se ukázala její hodnota pro výchovu a vzdělávání.

2.2 Okolnosti práce

2.2.1 Širší úvod práce – myslitelské zdůvodnění

Nastává *čas výchovy*, říká Radim Palouš,² a *dvě stě až tři sta* let nás dělí od *myšlení závažných otázek*, prohlašuje Martin Heidegger.³ Tyto dva svérázné *vhledy* představují důsažné průniky lidského myšlení do sféry času, a to nejen do tvaru událostí v čase nastávajících, ale především do samotné *časovosti*, či přesněji: *do hájemství dimenze osobitého porozumění bytí z doteku promyšlení času*.⁴ Ptejme se tedy, co v těchto vhledech přichází skrytě ke slovu, a jak to, co zde přichází ke slovu, souvisí s následující prací.

Když prof. Palouš hovoří o tom, že „nastává“ čas, hovoří o budoucnosti, jež už je zde, je zde přítomna ve svém počátkování, je zde přítomna jako své nastávání, jako nastávající rozvíjení netušené dimenze možností. Přičemž budoucí nemůže být myšleno jen jako osmyslňující budoucí přítomnost, ale může být chápáno také jako jedna z ekstatických dimenzí bytí, jež může být zvláštním způsobem plně účastna dění smyslu. Proto můžeme Paloušově vhledu do podstaty výchovy a do nitra časovosti rozumět například tak, že výchova, bude-li správně pochopena ve své rozhodující osudovosti, je tím, v čem nejvíce spočívá naděje pro současné lidstvo.

„Dvě stě“ či „tři sta let“ tedy nemusí být chápáno jen jako „doba“, ale může tomu být rozuměno jako „vzdálenosti“, „intervalu“. Máme-li myslet s Heideggerem („s ním“, „za ním“ a v jistém smyslu i „před ním“), pak se musíme učit myslet své myšlení ze vzdálenosti proměny, jež nás teprve čeká, z místa budoucího myšlení. Zdá se, že údělem myšlení našeho času rozhodně není „čekat“ – jak by se mohlo na první pohled zdát –, ale jeho údělem je myslet (vlastní) myšlení z perspektivy již proměněného myšlení. Vždyť to, že budoucí myšlení ještě /úplně/ nenastalo, neznamená, že v jisté (chorismatické) „vzdálenosti“ od sebe (od svého myšlení) – dané místo budoucího myšlení již dávno neobýváme.

² PALOUSH, Radim. *Čas výchovy*. 1. vyd. Praha: SPN, 1991. ISBN 80-04-25415-2, též PALOUSH, Radim. *Světověk a časování*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-411-2.

³ HEIDEGGER, Martin. *Martin Heidegger: rozhovory k osmdesátým narozeninám*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2013, 52 s. ISBN 978-80-7298-477-0. S 36, motiv probíran též in HEIDEGGER, Martin. „Už jenom nějaký bůh nás může zachránit“: *rozhovor s Martinem Heideggerem pro německý časopis Der Spiegel*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2012. ISBN 978-80-7298-306-3.

⁴ A zdá se, že spíše než aby citování myslitelé uvedenými výpověďmi vehementně pronikali do svérázného porozumění času, tak že v těchto výrociích promlouvá samo svérázné časování času, jež prostoupilo myšlení svých myslitelů, kteří se čase hluboce zabývali.

Věřme tedy, že ještě žijeme v době, kdy zůstává zachována možnost podstatně myslet, ‚myslet do‘ širšího horizontu, než je obzor pouze přítomného, a ‚myslet ze‘ širšího horizontu, než z krajin toho, co fakticky jest přítomno. Žijeme v přítomném světě, který se zdá být přes příliš komplikovaný a náročný. Zdá se, jako by bylo nezbytné čelit budoucnosti jako svému nepříteli a sofistickovaně se připravovat na všechny možné partikularizované nástrahy zlého světa – je též možné, že rostoucí dynamika hledání spásy je tím, co roztáčí kola zániku.

Následující práce se chce pokusit přispět filosofickovýchovnému myšlení vydáváním se na cesty myšlení, jež nepodléhají jen diktátu přítomnosti a jež usilují o zohledňování *původních možností* člověka jako bytosti schopné odpovídání smyslu, jako *bytosti schopné výchovy* a *sebe výchovy*, ovšem nikoli z historické nutnosti, ale z porozumění dějinám jako ‚ideální‘⁵ příležitosti k přijetí svobodné odpovědnosti za *osud*.⁶

2.2.2 Pojmenování problematiky a formulace problému

Úkolem této podkapitoly je věcně pojmenovat problematiku a předběžně formulovat základní problém práce. V širším smyslu problematikou této práce je sama *filosofie výchovy*, tedy tázání po *povaze* a *smyslu* filosofie výchovy, po jejích *podobách*, po *vlastních možnostech* filosofie výchovy, po *jejím vztahu k vědám a praxi*, promýšlení *filosofickovýchovných otázek* atd., přičemž samo tázání na tyto *podstatné otázky filosofie výchovy* by zde mělo nechávat do sebe promlouvat *naléhavost inspirativní otázky po smyslu chórismu*.

V užším smyslu je práce věnována přípravnému tázání na význam (*mysl*) *chórismu pro filosofii výchovy*, potažmo tázání na ‚vzájemný vztah‘ *promýšlení filosofie výchovy* a promýšlení chórismu a na podstatu možnosti tohoto vztahu. Takovéto určení jádra problematiky situuje tento myslitelský podnik do souvztažného setkávání se níže uvedených oblastí promýšlení: Kromě základní půdy *filosofie výchovy* (a) zde můžeme hovořit o *oblasti výchovy a vzdělání* (b) jako takové, tedy o sféře výchovy a vzdělání nenahlížené z perspektivy filosofie, ale sledované např. buď ze stanoviska věd, nebo z pozice ‚běžného myšlení‘. K těmto relativně samostatným půdám myšlení můžeme přičíst též provázané oblasti *filosofické antropologie* (c), *filosofické hermeneutiky* (d), *fenomenologie jako takové* (e) a *fenomenologické topologie* (f).⁷

⁵ ‚Ideální‘ – zde nikoli ve významu ‚ta nejlepší‘, ale ve významu ‚chorismatické možnosti ideje‘ (‚oddělené možnosti‘ či ‚možnosti předělu‘), té možnosti, jež sice nikdy není ‚objektivně nutná‘ a mnozí o ní nemají ani tušení, ale jež dokáže radikálně proměnit celek jsoucího. Závažná obtíž však spočívá v tom, že tato možnost musí být nejprve nejen nalezena pohybem bytostného myšlení, ale její ‚rozvinutí‘ (vhodnější než ‚naplnění‘) musí nastat pouze jako svobodný čin.

⁶ – za osud *vlastní* (či/a) *bytí* –

⁷ Nezmiňujeme zde například *agogiku* (pedagogiku ‚v širším smyslu‘), *pedagogickou antropologii*, *sociologii výchovy* apod., neboť nefilosofické perspektivy *nejsou vlastní sférou tohoto pojednání*, a proto jimi nemůžeme vymezovat rámeček problematiky.

Vlastním badatelským problémem této práce je otázka ‚vztahu‘ filosofie výchovy a chórismu pojímaného v perspektivě Patočkova *Negativního platonismu* jako pramen *zkušenosti svobody*.⁸ Problémem ovšem není tento vztah sám o sobě, ale otázka, zda *promyšlení chórismu* může vést k *obohacení filosofii výchovy*.

Tato práce se opírá o následující dvě teze. Protože filosofii samozřejmě nemůže jít o vlastní dokazování nějakých předpokladů, ale o samu zkušenost myšlení, nepůjde v této práci o to, aby následující teze byly prokázány, či vyvráceny, ale o to přivádět myšlení k odpovědnosti k záležitostem zastoupeným těmito tezemi a nabývat zkušenost o jejich promyšlení.

1. Filosofie výchovy má své opodstatnění – Bez živlu myšlení, bez odpovědného a moudrého promyšlení vlastního bytí a myšlení záležitostí výchovy a vzdělávání přichází vychovávání a vzdělávání o podstatný rozměr svého působení, o dimenzi otevřenosti, o žitou a uvědomovanou zkušenost svobody a lásky, o zkušenost jedinečného odehrávání se smyslu ve vychovávání a vzdělávání.
2. Promyšlení chórismu může vést k obohacení filosofii výchovy – Promyšlení chórismu může inspirovat filosofii výchovy a může jí pomoci zahlížet některé své záležitosti v jasnějším světle či zakoušet svoji vlastní smysluplnost.

3 Obsahová struktura práce

Práce se skládá ze dvou vzájemně souvislých tematických oddílů: Horizont filosofie výchovy (3. kapitola) a Hermeneutika chórismu v horizontu filosofie výchovy (4. kap.). Těmto kapitolám předchází nejprve Úvod (1. kap.), posléze Uvedení do problému (2. kap.). Za stěžejními kapitolami pak následuje shrnující kapitola Souhrn, diskuse a perspektivy budoucího tázání (5. kap.) a samotný Závěr (6. kap.)

První tematický oddíl Horizont filosofie výchovy (3) představí nejprve ‚filosofii výchovy jako problém‘ a bude se zabírat především tázáním po povaze, podstatě a smyslu filosofie výchovy (3.1), následovat bude nejprve podkapitola věnovaná vybraným klíčovým dějinným motivům (3.2), tedy motivům genetickým, o kterých můžeme předpokládat, že výrazně spoluurčily a nadále spoluurčují rozhodující ‚podoby‘ filosofování, vychovávání a vzdělávání, podoby účastné osudu doby evropské a poevropské. K těmto motivům zde řadíme některá stěžejní ohniska starověkého řeckého myšlení (logos, idea, alétheia), určující ohniska myšlení základů výchovy (scholé – ascholia, atéré, sofia – polymatheia, sebas – eusebia) a

Ze stejného důvodu neuvádím jiné než zmíněné filosofické přístupy, jež by samozřejmě mohly být plně relevantní pro zkoumání podobného ražení, ale jež neodpovídají myslitelskému nasazení této práce.

⁸ „Jinými slovy, tajemství chórismu je totéž, co zkušenost svobody: zkušenost distance vůči reálním věcem, smyslu nezávislého na předmětném a senzuačním, který získáváme obrácením původního, přirozeného směru života, zkušenost obrození, druhého narození, vlastní všemu duchovnímu životu, známá člověku náboženskému, zasvěcenci umění a v neposlední míře filosofovi.“ (PATOČKA, Jan. *Péče o duši I*. Praha: OIKOYMENH, 1996. ISBN 80-86005-24-0. S. 328)

archetypy výchovy (zde uváděné v intencích myšlení prof. R. Palouše). Tento oddíl uzavírá podkapitola věnovaná souvztahu filosofie výchovy, podstatného myšlení a etiky (3.3).

První tematický oddíl je koncipován jako svého druhu uvedení do horizontu filosofie výchovy, takové uvedení do filosofickovýchovného obzoru, jehož smyslem je představit filosofii výchovy nikoli jako určitý obor myšlení, ale především jako svéráznou perspektivu filosofického pohledu na bytí člověka – jako perspektivu vhledu do podstaty lidských podstat.

Druhý tematický oddíl nazvaný Hermeneutika chórismu v horizontu filosofie výchovy (4. kap.), věnovaný myšlení chórismu a souvislosti myšlení chórismu a filosofie výchovy, se sestává ze šesti podkapitol. Do jisté míry předběžnou kapitolou předcházející samotnému pokusu o rozpracování návrhu na hermeneutiku chórismu od oddíl vymezují příhodné způsoby tázání po záležitosti chórismu (4.1). Následují dvě vlastní podkapitoly věnované hermeneutice chórismu: nejprve oddíl Hermeneutika chórismu jako cesta (4.2), jenž je textem metodickým, poté oddíl Na cestě hermeneutiky chórismu (4.3) obsahující zamyšlení, jež se pokoušejí myslet své záležitosti s ohledem na záležitost chórismu. Kapitola je uzavřena zastřešujícím úvahou Myšlení chórismu v horizontu filosofie výchovy přivádějící k životu souvislost myšlení chórismu a filosofie výchovy.

Disertaci uzavírají kapitoly Perspektivy budoucího tázání (5) a Závěr (6).

4 Horizont filosofie výchovy

Filosofii výchovy se pokusíme porozumět ‚*krajinně*‘ – ‚*topologicky*‘, totiž jako jednotnému celku vzájemně provázaných a dynamicky (a ‚*dia-logicky*‘) do sebe vzájemně promlouvajících a proměňujících se souvislostí.

Filosofii výchovy zde nepojímáme jako specializovaný filosofický obor zabývající se výchovou. Budeme ji rozumět jako ‚svérázné filosofické perspektivě‘ zabývající se (filosoficky) ‚výchovu‘ nejen jako ‚klíčovým fenoménem pro porozumění lidské existenci‘, ale především též jako ‚otevřenou a ohniskovou dimenzi, v níž je člověku (stále ještě možno) usilovat o smysl bytí‘.

5 Hermeneutika chórismu v horizontu filosofie výchovy

Touto kapitolou se odvažujeme hledat *nová území nastávání smyslu*. Ačkoli v posledku můžeme doufat, že v tom ‚o čem‘ a ‚jak‘ budeme pojednávat, nebude v podstatě nic nového – neusilujeme totiž o *nové*, ale o *původní* –, je nezbytné, abychom zde usilovali o *nové počátky myšlení, nové vstupy do týchž původních živelů myšlení*.

Jsme si totiž vědomi toho, nač upozorňují napříč dějinami mnozí myslitelé, že myšlení se pokaždé musí samo nalézt, samo se musí nechat povolat na cesty vstřícnosti vůči tomu, co je hodno myšlení.⁹ Protože následující vypracování náznaku *hermeneutiky chórismu*, stejně jako následující pokusy o interpretaci a promyšlení jednotlivých témat jsou v pravdě *předběžné*, může autor tiše doufat, že počáteční chaos myšlení v sobě nese příležitost k jeho budoucí krystalizaci – jak můžeme vyčíst z výše uvedeného Nietzscheho výroku.

Protože též plné uskutečnění intencí, jež promlouvají v tomto pokusu, leží v nedohlednu, zjišťujeme zde, že to, co se nachází *při samém počátku* této práce – tedy to, co je tomuto počátku *nejbliže, až příliš blízko* – je zároveň tím *nejzazším a nejzáhadnějším*, k čemuž tato myslitelská snaha jen velice pomalu směřuje. Pročež zde pro nás obzvláště platí Heideggerův postřeh, jenž zcela vystihuje povahu toto, oč se tu vstříc záležitosti chórismu, jakožto toho nejbližšího a nejdálšího zároveň, chceme pokoušet: „*Was am schwersten zu finden ist wie das Eigene und Nächste, das muß am längsten gesucht werden, und solange es gesucht wird, ist es nie verloren.*“¹⁰ – Ve volném překladu: „*Co s největšími obtížemi nacházíme jako to nejvlastnější a nejbližší, to musíme hledat nejdéle, a dokud po tom pátráme, ještě jsme to neztratili.*“¹¹

V první podkapitole, jež leží vlastně stranou samotné hermeneutice, se budeme zabývat možnostmi tázání po záležitosti chórismu (4.1), ve druhé podkapitole navrhneme zásady, jež by mohli platit pro navrhovanou cestu myšlení (4.2). Třetí podkapitola představuje zamyšlení představující určité pokusy o uplatnění této hermeneutiky (4.3). Čtvrtá, závěrečná podkapitola je věnována potenciálně přínosným podnětům, vycházejícím ze zvolené cesty myšlení, jež by mohli obohatit filosofii výchovy.

⁹ Např. Ludwig Wittgenstein v předmluvě svého slavného traktátu vyslovuje něco velmi podobného, co nač upozorňuje též Martin Heidegger na počátku svých Příspěvků (HEIDEGGER, Martin. *Beiträge zur Philosophie: (Vom Ereignis.)*. Frankfurt a. M.: V. Klostermann, 1989. S 8).

Wittgenstein říká, že jeho „*knize bude asi rozumět jen ten, kdo už myšlenky, jež jsou v ní vyjádřeny – nebo myšlenky podobné – sám promýšlel.*“ (WITTGENSTEIN, Ludwig. *Tractatus logico-philosophicus*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2007, 87 s. ISBN 978-80-7298-284-4. S 8)

Podobně tvrdí Heidegger: „*Nikdo nechápe, co ‚já‘ zde myslím (...)* A ten kdo jednou pochopí, nebude ‚můj‘ pokus potřebovat, neboť si k tomu musel prokřestit cestu sám.“ (Zde v překladu L. Benyovszkého. BENYOVSZKY, Ladislav. *Náhlost: myšlení bytí z času*. 1 vyd. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-7298-151-X. S.7 – poznámka pod čarou.

¹⁰ HEIDEGGER, Martin. Hölderlins Hymne "Andenken". 2. Aufl. Bd. 52 Gesamtausgabe. Frankfurt am Main: Klostermann, 1992. S 123.

¹¹ Přes mírné věcné odklonění od myšlenkového uspořádání uvedeného Heideggerova výroku, „překládám“ větu pro její přirozenější vyznění do první osoby plurálu a významově dokresluji „*das Eigene und Nächste*“, a doužám, že tak činím nikoli v prudkém rozporu s intencí originálního vyjádření.

5.1.1 Povaha hermeneutiky chórismu

Pro rýsující se *hermeneutiku chórismu*, kterou se zde snažíme předběžně formulovat, navrhuje následující zásady:

- a) *Hermeneutiku chórismu* zde nechápeme jako *konkrétní výklad záležitosti* („nějakého pojmu“) *chórismu*.

Výše uvedené znamená, že spojení *hermeneutika chórismu* zde neznámá totéž co „určitý konkrétní pokus o filosofické vyložení záležitosti chórismu“, neboť hermeneutika chórismu je v této práci myšlena širěji jako *určitá půda myšlení*,¹² přičemž toto *myslitelské podloží* není chápáno pouze jako živel odpovídajícího myšlení, ale je též vlastním *tématem* této hermeneutiky.

- b) *Hermeneutika chórismu* zde neznámá „přímý výklad“ *záležitosti chórismu*.

Hermeneutika chórismu se primárně nechápe chórismu *tematicky*. Záležitost chórismu zde není námětem, jenž by měl být traktován, ale je tím, co má *promlouvat* sobě vlastním způsobem do myšlení. Přestože se samozřejmě může hermeneutika chórismu přímo zabývat tázáním *po povaze a smyslu chórismu*, což k ní nedílně patří, záležitost chórismu by měla spíše vysvítat v pohybu myšlení tematizující jiné závažné otázky, než je sama pro nás nejobtížnější záležitost chórismu.

Důvod, proč by zatím záležitost chórismu neměla být vlastním čelným tématem je zřejmý a spočívá v následujícím: záležitost chórismu zde nechápeme jako předem danou „věc“ (zde ve smyslu: „to, oč jde“); chórismu zde nepojímáme jen jako určitý historický problém filosofie, např. ve smyslu platónského předělu, takto mu též nerozumíme pouze v Patočkových intencích vyznačených v Negativním platonismu a v textech tematicky blízkých.

Jak bylo řečeno dříve na jiném místě, od těchto „určitých“ *možností artikulace záležitosti chórismu* bychom rádi hermeneutiku chórismu směřovali k takovému *tázání po chórismu*, z jehož stanovisko bude záležitost chórismu v rámci takového tázání artikulována jako o *důsažné topologické těžiště myšlení*, tedy jako *svébytná záležitost spoluurčující v dynamice myšlení povahu myšlení*. (Bylo by lze rovněž říci, že by byla záležitost chórismu mohla být chápána jako strukturní prvek dynamiky myšlení, ovšem nechceme zde budit dojem, že zamýšlíme myšlení „zkoumat“ jako nějakou statickou strukturu.)

- c) *Hermeneutika chórismu* je nazývána *hermeneutikou* z několika důvodů:

- 1) aby byl zdůrazněn hybný moment *hermeneutického ohledávání předpokladů (hermeneutického) myšlení*. Smyslem vlastního pohybu hermeneutického myšlení jako takového není vyložit

¹² Upřednostňujeme určení „půda myšlení“ před výrazem „metoda“, jenž jasněji odkazuje k určité pevné struktuře rozvažování.

záležitost naléhající na myšlení tak, jako by se jednalo o záležitost o sobě (jsoucí), ale jejím osmyslňujícím hybným momentem je anamnézis vlastních předpokladů. Takto pojatá hermeneutika se táže především sama na sebe. ‚Nerozhodnutá půda myšlení‘ této hermeneutiky je nejen tedy *samotným živlem jejího myšlení*, ale je též *tím živlem, k němuž směřuje*; tato hermeneutika směřuje k tomu, aby byla hermeneutikou hermeneutiky, aby byla *‚myšlením o myšlení myšlení‘ z podnětu ‚promyšlení záležitosti chórismu‘*.

- 2) (v návaznosti na předchozí můžeme prohlásit, že navrhované myšlení má být chápáno jako hermeneutické,) protože *vlastním smyslem hermeneutiky je rozumět*, nikoli vykládat, pročež hermeneutiku zde chápeme především jako cestu zkušenosti myšlení: jejím úkolem není explikovat naléhající témata a formulovat vlastní metody explikace, ale jejím úkolem je prohlubovat rozumějící zkušenost myšlení.

S tím souvisí i určitý rozhodující svéráz navrhované hermeneutiky: Protože hlavním úkolem této hermeneutiky *není vykládat, překládat a projasňovat*, ale jít myšlením po stopě smyslu a vydávat z této cesty počet, pak – a to nanejvýš souvisí se záležitostí chórismu – k postoji této hermeneutiky náleží také plný ohled a respekt k tomu bytostně skrytému, skýtajícímu, tichému i zamlčujícímu, jež nelze přímo vyzvednout (nebo nemá být vyzvednuto) do světla, tedy k tomu, co je v heideggerovské terminologii označováno jako ‚abwesend‘.

Hermeneutika tohoto pojetí tedy nikdy není ve vlastním smyslu vysvětlujícím výkladem záležitostí, ale spíše pronikáním a sestupem do myslitelské ‚krajinné‘ *zkušenosti konstelace souvisení, vazby a dynamiky* toho, co jest tak, že se člověka bytostně *týká* ve svém možném *vyslovování* (anwesend) a toho, co se člověka bytostně *týká* ve své bytostné *mlčenlivosti, neodstranitelné skrytosti, odtazivosti* či *zamčenosti* (abwesend). Hermeneutika chórismu by tedy mohla být chápána jako hermeneutika rozumějícího rozvíjení hloubky zkušenosti nejen se záležitostí λήθη jako takovou, ale především s dotekem se zvláštní ‚topologickou‘ *hladinou ponechavého vzájemného setkání* (vazby) λήθη a ἀλήθεια.¹³

Tajemství této hladiny, zrcadlové meze ryzího zjevování, složené stejně jako zrcadlo z rozhraní krajně rozvinuté neskrytosti a pole zcela neprostupného odrazu může být též chápáno jako tajemství určité artikulace záležitosti chórismu, neboť tato bránicová (řecký základ ‚fren‘ panující v sófrosyné) hladina myslí je hladinou rozvinutou naplněním tahu *chorizein*, tahu uskutečněného předělu (chórismos) rozvíjející roz-díl objevení vždy již přítomné dimenze, v jejímž světle a z jejíž perspektivy se nezměněné záležitosti světa jeví zcela dimenzionálně odlišené, ve zcela novém smyslu.

¹³ V této souvislosti zatím nechceme tuto ‚hladinu‘ ztotožňovat s Heideggerovými myslitelskými ohnisky ‚světlna‘ a ‚tišina‘

d) Hermeneutika chórismu tedy není ve vlastním smyslu interpretací chórismu, který důsledně nemůžeme a v posledku ani nechceme jednoznačně interpretovat, ale pokud tedy je jednou vykládající interpretací, pak je interpretací určité tematiky právě z myšlení inspirovaného dotekem záležitosti chórismu. Ve spojení hermeneutika chórismu je onen genitiv přívlastku neshodného (,chórismu‘) spíše genitivem subjektivním než genitivem objektivním. Dochází zde tedy k podobné proměně myšlení z proměny perspektivy myšlení, jakou můžeme zaznamenat v přechodu myšlení od *myšlení jakožto ,myšlení bytí‘* (genitiv objektivní) k *myšlení jakožto ,myšlení (myšleného) bytím‘*.¹⁴ Hermeneutika chórismu je v případě této práce hermeneutikou filosofickovýchovných otázek z myšlení inspirovaného dotekem chórismu.

5.1.2 Chórismos, sófronein a svoboda

Jedním ze způsobů (k němuž se kloníme), jak ,myslet‘ místo, je myslet je topologicky, tedy ze vzájemného vztahu dynamiky souvztažných lokalit. Z pohledu topologického pojetí místa (bytí) se rodí vhléd, jenž si všímá toho, že ,místo‘ nemusí být myšleno jako určitá kategorie či forma, ale že může být myšleno právě ze souvztahu toho, co se na něm účastní a co je v podstatě rodí a určuje. Připomeňme zde slavnou Heideggerovu větu, jež se těsně dotýká výše uvedené souvislosti a jež ovšem míře ještě mnohem dál. Zní takto: „Aber das denkende Dichten ist in der Wahrheit die Topologie des Seyns.“¹⁵ „Ale myslící básnění je v pravdě topologií bytí.“¹⁶

Vyslovujeme-li $\chi\omega\rho\iota\sigma\mu\acute{o}\varsigma$, zaznívá též $\chi\acute{o}\rho\alpha$ – a naopak. Jak však může být myslitelsky uchopeno $\chi\acute{o}\rho\alpha$, to ukazuje Platón v dialogu Timaios (50-51). $\chi\acute{o}\rho\alpha$ jest jakýsi třetí druh (třetí pohlaví) stojící ,mezi‘ tím, co je vzorem vznikání, a tím, co vzniká. Tento třetí druh je jakási matka, schrána pro všechny podoby, jež do sebe přijímá, přičemž ale sama zůstává nedotčena. Tento obraz výtečně ilustruje chorismatickou souvislost *bytnosti* (otevřícího se prostoru ze vztahů toho, co vzniká) a *toho, co jest* – bytnost (též podstata¹⁷): bytnost umožňuje plnou svojí účastí tomu, co jest, aby bylo co nejlépe, ale sama bytnost jakožto mezní podstata zůstává zachována ve své nezkalení čistotě; toto je samozřejmě také ,obraz‘ původní ,bránice‘ *myšlení*¹⁸, jejíž etymologický základ zaznívá ve slovese sófronein.

¹⁴ ,Myšlení bytím‘ volně nahrazuje genitiv subjektivní ve spojení myšlení bytí, který můžeme rozvést jako ,myšlení, jež myšleno bytí, jež je myšleno z bytí‘.

¹⁵ HEIDEGGER, Martin a Hermann HEIDEGGER. *Aus der Erfahrung des Denkens 1910-1976*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1983. S 84.

¹⁶ Zde v překladu M. Nitscheho. NITSCHKE, Martin. *Prostranství bytí: studie k Heideggerově topologii*. Vyd. 1. Praha: Togga, 2011. ISBN 978-80-87258-90-3. S 79.

¹⁷ Podstata – zde volný překlad bytnosti, nikoli ve smyslu usia.)

¹⁸ Záměrně se vyhýbáme výrazu ,vědomí‘.

Sofronein dominuje v hutném Herakleitovu zlomku B 112:

1	σωφρονεῖν	<i>Uvažovat -</i>
	ἀρετὴ μέγιστη καὶ σοφίη	<i>největší zdatnost a moudrost,</i>
3	ἀληθεῖα λέγειν καὶ ποιεῖν	<i>mluvit a konat pravdivé věci,</i>
	κατὰ φύσιν ἐπαΐοντας.	<i>vnímající podle přirozenosti.</i>

Tento zlomek je vskutku místem velmi silné významové konstelace; samo *σωφρονεῖν* je nalezeno nejen jako nejvyšší¹⁹ *zdatnost a ctnost* (ἀρετὴ μέγιστη), ale také jako moudrost (σοφίη). Takto je vyzvednuto samo *sófronein*, na které je položen důraz jako na – téměř ‚mimo‘(meta)-textové (kon-textové) a ‚jino‘-dimenzionální – těžiště vyslovované myšlenky. A myšlenka je zde v herakleitovské duchu artikulována téměř tak, jako kdyby ji nevyslovoval určitý mluvčí (‚myslitel‘ či ‚básník posel‘), ale jako by v ní promlouvalo samo její těžiště (sófrosyné), jako kdyby ‚sem‘ do ‚horizontu souvislostí‘ v podobě logu promlouvalo něco původnějšího, nač nemůže být ‚běžnou řečí‘ poukázáno a k čemu nevede *nějaká jedna určitá* ‚cesta‘²⁰, na kterou by bylo lze se vydat ‚po přečtení textu‘. ‚Konstelace logu‘ této myšlenky (die Sage²¹) není dosažitelná žádnými ‚technickými‘ či ‚svévolnými‘²² prostředky. Promluva tohoto typu nemůže ‚být následována‘ interpretací ve významu ‚výkladu‘ (vyzdvižení do světla) či ‚překladu‘ (přenesení do jiné půdy); jediným způsobem jak ji porozumět, ocitnout se přímo v její konstelaci, skočit do neznámého a nechat se vtáhnout přímo do ohniska gravitace účastnících se významů. Takový skok do logu ovšem možná vyžaduje jeho průnik a zpětný ohled k němu. Vždyť Logu rozumíme jako souvztahu, jako jednoduché jednotě souvztažnosti toho, co jest.

Klíčem k porozumění nejvyšší zdatnosti je *sófronein*. *Sófronein* je určitý pohyb vytrvávajícího zdržení se, a to nikoli jako výkon vůči něčemu, ani jako pochopení či pozdržení něčeho, ale jako zdržení se ‚samo o sobě‘ a ‚pro sebe‘, jako ‚oddělené‘ – jako určitý druh uměřenosti (zdrženlivé přiměřenosti) je nevyšší podobou *vyrovnanosti* (‚vy-aretovanosti‘) – snad takové ‚vyrovnanosti‘, jež nepotřebuje žádnou míru pro své ‚vyrovnávání‘ (ani vně sebe, ani uvnitř sebe), jež nemusí vykonávat žádný pohyb *vy-rovnávání*, žádný

¹⁹ Věřím, že záměnou ‚nejvyšší‘ za ‚největší‘ se nestavíme proti původnímu smyslu zlomku.

²⁰ – jedna cesta z mnoha podobných cest –

²¹ Heidegger užívá tento výraz ve významu zásadní (a v podstatě nepřeložitelné a neexplikovatelné) výpovědi nechávající vystávat podstatné. Přičemž se můžeme domýšlet, že zde již není možné takovou výpověď traktovat (rozměňovat vysvětlujícími intepretacemi) a štěpit na jednotlivé významové prvky, jež by bylo možno dále zkoumat. Vyslovení takovéto výpovědi jako by nemělo strukturu ‚někdo‘ ‚někomu‘ říká ‚něco‘ ‚o něčem‘ ‚aby‘, ale podobá se spíše *události*, jež ‚přihazuje‘ z nedílné vnitřní souvislosti *řeči, myšlení a bytí*.

²² – samosvojnými –

pohyb *nadbíhání* či *uhýbání* smyslu. Zdá se, že v tomto zlomku explicitně nezaznívá ani *jedno*, ani *celek* – jako by zde ještě nebylo třeba o celku hovořit, jako by zde celek (ještě) nebyl problémem.

Nepodmíněná uměřenost (zdrženlivost) *sófrsyné* jakoby zde představovala zkušenost tušeného prvotního ‚zrcadlového‘ stavu otevřenosti ‚vědomí‘²³, tedy jakési ‚chorismatické‘²⁴ *blány (bránice)* ‚cele vstřícné‘ vůči celku toho, co je *anwesend* a *abwesend*, případně vůči celku *bytí* a *ne-bytí*. Tuto vstřícnost přitom můžeme uchopit jako chorismatickou, neboť pro chórismos je – dle Patočky – příznačné, že není předělem mezi dvěma světy, což můžeme metaforicky vyložit tak, že chórismos nemá ‚záda‘, jimiž by se otočil zády k tomu, co není přítomné. A proto pro perspektivu nejzazší meze vědomí platí, že se musí „postavit se tomu, kdo tam je, a stát se bdělými strážci živých i mrtvých.“²⁵

Chórismos totiž není linií předělu vymezujícího sféry rozdílných údělů, ale je spíše způsobem artikulace přítomnosti nevyslovitelné povahy ‚chóra‘, o níž hovoří Platón v dialogu *Timaios* (50d). Chórismos není ‚roz-mezím‘, ale půdou samotné ‚chóra‘ – tedy půdou ve své podstatě nejsoucí (i nejvíce jsoucí zároveň), avšak dozajista pevnou pro *rovnost, vzájemnost, různost, proměnnost, nepřebornost a mnohost možností světa*.

Zdrženlivost – chápaná v uvedeném smyslu jako chorismatická – není tedy záměrným ‚zdržováním se něčeho z nějakého důvodu‘, ale je uvastňujícím se pohybem hledající se (prozkoumávající se) duše, jež zasažena nezvyklým týkáním se bytí nepřístupuje k jsoucímu již *laxně* (pasivně), *ani mocichtivě* či *ze strachu o sebe* (aktivně), ale *odvážně*, a to s ohledem na *váhu* a *blízkost dynamiky* povolávajícího *smyslu* (jednoty celku), a též *svobodně*, neboť tento její pohyb je pohybem *přijetí odpovědnosti* za její *vlastní situaci* (za *celek bytí*) a jako takový je její pohyb jejím vstupováním do místa její vlastní situace, do místa (dynamiky) bytí.

Chorismatická zdrženlivost, zdrženlivost dotýkající se chórismu, je zdrženlivostí ve smyslu zdržování se v otevřenosti vůči pravdě bytí. Tato zdrženlivost, v níž člověk zažívá ‚jednotu‘ s bytím (‚jednotu‘ podstat, významově ještě před výrazy *jednota* a *identita*) uvolňuje člověka do říše svobody, ze které může zakoušet uctívou, odpovědnou a láskyplnou vstřícnost vůči všemu jsoucímu, se kterým se cítí být ‚jednotný‘.

Protože ve významovém ohnisku *sófrsyné*, jež poskytuje také přístřeší chórismu, jde o pohyb jakéhosi zdržování dechu, můžeme přitakat Martinu Heideggerovi, který přirovnává myšlení (*Besinnung*)

²³ – ‚vědomí‘: ještě před konstitucí apercepce, bez tohoto zavinutí vědomí; jako kdyby zde ještě nevstupovala do hry apercepce konstituující vztah (‚omezeného‘) vědomí k sobě samému prostřednictvím identifikace.

²⁴ Též Parmenidovo ‚Bytí jest a nebytí není‘ artikuluje chorismatickou povahu pokukujícího se vědomí.

²⁵ Herakleitos, B 63 in KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Délský potápěč k Hérakleitově řeči: pro ty, kdo se potápějí až do krajnosti*. Praha: Herrmann & synové, 2006. ISBN 80-87054-00-8.

k *vydechování ostychu před nadcházejícím zázrakem*.²⁶ Máme-li zájem usilovat o „určitý“ vhléd do „záležitosti myšlení“, měli bychom se (myšlením) učit správně *dýchat smysl*, což pro nás v první řadě znamená: *učit myšlením se řádně vydechnout myšlení*.

Bez úplného vydechnutí, nemůže přijít zcela nový nádech. Dýchání může symbolizovat účast mysli na nastávání smyslu, tedy na způsobu, kterým rozumíme nastávání smyslu jakožto nastávání smyslu. Plný výdech myšlení, výdech způsobů, jakými chápeme dění smyslu, jde až za hranici epoché k samotné zkušenosti chórismu; zatímco vydechování způsobů myšlení vztahových souvislostí až k linii epoché je ještě orientováno k onomu vydechovanému jakožto osvobození se od něj²⁷, úplné vydechování jdoucí za hranici epoché se neděje již jako osvobození a pro ono osvobození, ale – ačkoli ještě na sestupné dráze – nese již náprah k finálnímu zadržení dechu na přechodu mezi výdechem a nádechem (v situaci spáry) a k novému nadcházejícímu výdechu.

Až v této fázi přichází myslící bytí ke zkušenosti chórismu, jenž již není zkušeností „osvobození od“ či „osvobození k“, ale je svobodou zakoušenou v naplněném a celistvém odstupu od všech přitakání či zamítnutí. Jedná se o zkušenost svobody ze vztahu k celku otevřené zkušenosti, nikoli ke konkrétním možnostem, a proto takováto „chorismatická“ (oddělená) zkušenost svobody nemůže sama o sobě být půdou pro jakýkoli vpád do jsoucího, pro rozhodování se pro konkrétní podobu jsoucího; to prostě z této půdy není možné, neboť každá možnost jsoucího je již „předem“ („budoucně“ – „jsoucím napřed“) plně akceptována jako celek smyslu.

Zdá se, že tento chorismatický „předěl“, jenž se udává *na bleskový okamžik*²⁸ jakožto *sebenalezení spáry dechu* a „tiché“²⁹ takové zdržení se událostí dění smyslu, které právě toto dění umožňuje, je vlastní společnou půdou (*půdou „ne-půdou“*³⁰) nadcházejícího proměňujícího se myšlení, původní společnou půdou „paradoxních textů“, společnou půdou filosofie a básnění, společnou půdou Východu a Západu.

²⁶ „Zamýšlející myšlení“ je jako výdech ostych před očekávaným zázrakem. Pravé hledání je soustavné otálení.“ – „Besinnung ist wie das Atemholen der Scheu vor dem erwarteten Wunder. Das echte Suchen ist ein ständiges Zögern.“ HEIDEGGER, Martin. *Hölderlins Hymne "Andenken"*. 2. Aufl. Bd. 52 Gesamtausgabe. Frankfurt am Main: Klostermann, 1992. S 124.

²⁷ – vydechování je uvolňujícím vydechováním vazeb k tomu, co poutalo –

²⁸ – v náhlosti, jež na okamžik prosvítí celý celek, v náhlosti, jež je zároveň téměř nepostřehnutelným okamžikem a téměř „momentem“ nečasového –

²⁹ – hluboko za všemi tichy –

³⁰ Zde *půdou „ne-půdou“* ve smyslu *chóra*, a to ve dvojím podobě. Jednak nejprve jako *chóra* přicházející z pohybu výdechu stáhnutí se a zdržení se, tedy *chóra* jakožto zdržení se na „předměstí“, tedy ve významu „zdržení se před branami“, a zároveň později jako *chóra* – již z nadechujícího se pohybu – jakožto ještě nezrozené veškeré možnosti budoucího města, jako přítomný množný zdroj všech možností.

Zve-li Sókrates své přátele na předměstí, pak je možná zároveň vždy zve do situace vlastní zkušenosti šířky a hlubky chórismu, neboť – jak se zdá a o čemž snad svědčí různí myslitelé a básníci napříč věky - pro ty, kteří *jsou* chórismu *vzdáleni*, je chórismos *ostrou hranicí* (mezi, neprostupnou zdí či nejostřejším břitem), od které si slibují, že jim pomůže jasně a zřetelně rozlišovat

Zkušenost *chórismu* můžeme pojmut jako vlastní *zkušenost zkušenosti jakožto zkušenosti*. V souladu se zmíněným určením přicházejí v úvahu dvě interpretace teoretického úsilí – ve filosofii je tedy možné usilovat o dvojí: buď o *zkušenost ,čisté‘ zkušenosti* (o čistou zkušenost ideálního), nebo o *„čistou“ zkušenost zkušenosti* (uvolněné pole zakoušení pro jakoukoli podobu zkušenosti). Prozatím se zdá, že druhá interpretace příhodnější myšlení chórismu v souvislosti s dimenzí svobody. *Zkušenost výstředního chórismu* pochopená jako *zkušenost zkušenosti bytí* se ukazuje nejen jako *nejzazší možná zkušenost* vytěžená filosofickým zkoumáním, ale zároveň se ukazuje také jako *zkušenost nejbližší a nejvlastnější* – všudypřítomná.³¹ Téměř se zdá, že chórismos tu není pro ideje, aby je ochránil, ale ideje jsou zde pro dotek s chórismem.

6 Závěr

K základním úkolům této práce patřily dva záměry: *pojedenat o filosofii výchovy tak, aby se ukázal její význam pro výchovu*, a zjistit, zda může být hermeneutika chórismu zdrojem inspirace pro filosofii výchovy. Tím, že jsme ukázali, že filosofující myšlení nedílně souvisí s vychováváním a že jen myšlení dokáže z výchovy *učinit dějinnou událost*, jsme naplnili předsevzetí první. K předsevzetí druhému můžeme říci, že hermeneutika chórismu nám pomohla odkrýt některé *bytostné souvislosti vychovávání* a odhalit *nezbytnost orientace výchovy na pravdu*.

Podstatnou možností člověka je *směřovat do místa pravdy a stávat se srdcem místa pravdy*. Člověk, jakožto Da-Seyn, je ve své podstatě, ve svém vlastním ‚místě‘, ‚místem pravdy‘, a (u-topický) *chórismos* jakožto *to nejvzdálenější a nejbližší* zároveň je tím, co pomáhá tuto cestu ‚vyhmatávat‘ jeho *přemýšlivému myšlením*, jež vlastně není ničím jiným než uvládnutím se *od-tahováním* od (vy-místováním ze) *známých míst nastávání smyslu‘ a při-tahováním* do původního *ne-místného místa pravdy*.

mezi pravým a nepravým, dobrým a zlým, zatímco těm, jež *jsou* mu *nablízku* (těm, kteří rozpoznali jeho blízkost) se stává neomezenou širavou a půdou, z níž se ukazují všechny cesty sice jsou rozdílné a všechna rozhodnutí jsou odlišná, ale přes toto vše, že si jsou tyto možnosti zcela rovnocenné (Viz např. Heraklitovo ‚cesta nahoru a dolů je táž‘ – B 60). Jen z této této chorismatické půdy je možný opravdový, čistý dar a opravdová láska (agapé). A jen z této půdy je možná opravdová výchova.

³¹ „Jak by se mohl někdo skrýt tomu, co nikdy nezapadá?“ Herakleitos, B 16. (KRATOCHVÍL, Zdeněk. Délský potápěč k Hérakleitově řeči: pro ty, kdo se potápějí až do krajnosti. Praha: Herrmann & synové, 2006. ISBN 80-87054-00-8.)